

Sivil Toplum Kuruluşlarının Dönüşen Rolü: Refah Devleti, Yeni Kamu İşletmeciliği ve Kamu Yönetimi Perspektifinden Kuramsal Bir DeğerlendirmeAbdurrahman Muhammet BANAZILI¹**Öz**

Son kırk yılda devlet-piyasa-toplum ilişkilerindeki yeniden yapılanma sivil toplum kuruluşlarını (STK) hizmet sunan yapılar olmaktan çıkararak demokratik yönetişimin, sosyal politika üretiminin ve insan sermayesi gelişiminin stratejik aktörleri hâline getirmiştir. Refah devletinin ölçek küçültmesi, piyasa yönelimli reformlar ve yönetim yaklaşımları STK-devlet ilişkilerini köklü biçimde dönüştürmüştür. Performans esaslı finansman, rekabetçi sözleşmeler ve çok-aktörlü yönetim ağları STK'lara yeni roller kazandırmıştır. Bu çalışma STK'ların refah devleti dönüşümü, Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) ve çağdaş kamu yönetimi çerçevesinde nasıl yeniden konumlandığını kuramsal olarak incelemektedir. Refah devleti tipolojileri ve toplumsal kökenler kuramı STK çeşitliliğini açıklamada önemli bir zemin sunarken YKİ uygulamaları STK'ların profesyonelleşmesini hızlandırmıştır. Bulgular STK'ların günümüzde hizmet sağlayıcılık, demokratik temsil ve sosyal değer üretimi işlevlerini birlikte üstlenen çok boyutlu kurumsal aktörlere dönüştüğünü göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum kuruluşları, refah devleti, yeni kamu işletmeciliği, kamu yönetimi.

The Evolving Role of Non-governmental Organizations: A Theoretical Assessment from the Perspectives of the Welfare State, New Public Management, and Public Administration**Abstract**

Over the past four decades, the restructuring of state-market-society relations has transformed civil society organizations (NGOs) from mere service providers into strategic actors in democratic governance, social policy formation, and human capital development. The retrenchment of the welfare state, market-oriented reforms, and governance-based approaches have profoundly reshaped state-NGO relations. Performance-based funding mechanisms, competitive contracting, and multi-actor governance networks have assigned NGOs new institutional roles. This study theoretically examines how NGOs have been repositioned within the broader context of welfare state transformation, New Public Management (NPM), and contemporary public administration. While welfare state typologies and the social origins theory provide an essential analytical foundation for explaining cross-national NGO variation, NPM reforms have accelerated the professionalization of NGOs. The findings indicate that NGOs have evolved into multidimensional institutional actors that simultaneously function as service providers, democratic agents enhancing participation and representation, and generators of social value within community-based development.

Keywords: Non-governmental organizations, welfare state, new public management, public administration.

¹ Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muhammetbanazili@tarsus.edu.tr. ORCID: 0000-0002-5088-9587.

Bu makaleye atıfta bulunmak için: Banazılı, A.M. (2026). Sivil Toplum Kuruluşlarının Dönüşen Rolü: Refah Devleti, Yeni Kamu İşletmeciliği ve Kamu Yönetimi Perspektifinden Kuramsal Bir Değerlendirme. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 28 (2), 515-546.

<https://doi.org/10.26745/ahbvuibfd.1837894>.

To cite this article: Banazılı, A.M. (2026). The Evolving Role of Non-governmental Organizations: A Theoretical Assessment from the Perspectives of the Welfare State, New Public Management, and Public Administration. Ankara Hacı Bayram Veli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences, 28 (2), 515-546.

<https://doi.org/10.26745/ahbvuibfd.1837894>.

Giriş

Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar (*non-profit/NGOS/üçüncü sektör/hükümet dışı kuruluşlar*) olarak da bilinen sivil toplum kuruluşlarının (STK) toplumsal rolü dünyada giderek artmaktadır (Maier vd., 2025; Kashaka, 2025). Son kırk yılda devlet-piyasa-toplum ekseninde yaşanan yeniden yapılanma STK'ların kalkınma, refah devleti, insan sermayesi gelişimi ve demokratik yönetim süreçlerindeki rollerini derinden dönüştürmüştür. 1970'ler ve 1980'lerde devlet merkezli kalkınma modellerinin yetersizliği ve kamu yönetimlerinde gözlenen kapasite sorunları STK'ları hem hizmet sağlayıcı hem de savunuculuk aktörleri olarak ön plana çıkarmıştır. STK'lar özellikle yoksullukla mücadelede yenilikçi, katılımcı ve “yoksul-yanlısı” modelleri nedeniyle kalkınma alternatifi olarak idealize edilmiştir. Ancak zaman içerisinde artan kurumsallaşma ve donor-bağımlılığı bu kuruluşları toplumdan uzaklaştırarak meşruiyet tartışmalarını da beraberinde getirmiştir (Banks & Hulme, 2012). Bu çerçevede STK'lar devletin sağlayamadığı hizmetlerin tamamlayıcısı olmaktan çıkarak karma refah düzeninin kalıcı bileşenlerinden biri hâline gelmiştir.

Sivil Toplum-STK ayrımı ve terminolojik çeşitliliğine de değinmekte yarar vardır. Literatürde “sivil toplum”, “sivil toplum kuruluşları (STK)”, “non-governmental organizations (NGOs)”, “üçüncü sektör” ve “hükümet dışı kuruluşlar” kavramlarının çoğu zaman birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu kavramlar analitik düzeyde farklı kapsam ve vurgular içermektedir. Örneğin “sivil toplum” kavramı devlet ile piyasa arasındaki kamusal alanı ve gönüllü örgütlenme biçimlerinin bütününe ifade eden daha geniş bir çerçeve sunarken (Erdoğan, 1998; Çelik & Batmaz, 2023), STK veya NGO terimleri bu alan içerisinde kurumsallaşmış, örgütlü ve çoğu zaman hizmet sunumu ya da savunuculuk faaliyetleri yürüten yapıları tanımlamak için kullanılmaktadır (Çaha, 2000). Üçüncü sektör yaklaşımı ise bu kuruluşları kamu ve özel sektör dışında konumlanan kurumsal bir alan olarak ele almaktadır. Bu çalışmada kavramsal tutarlılığı korumak amacıyla “sivil toplum” daha geniş sosyopolitik alanı ifade etmek üzere kullanılırken analiz birimi olarak örgütlü yapıları vurgulayan “STK” kavramı tercih edilmiştir.

STK'ların hizmet sunum kapasitesindeki genişleme hem teknik bir refah politikası dönüşümü olarak hem de demokratik yönetim süreçlerinin yeniden şekillenmesiyle bağlantılı bir gelişme olarak ele alınmalıdır. Hizmet sunumu bağlamında STK'ların rolü özellikle 1990'lara gelindiğinde önemli ölçüde genişlemiştir. STK'ların eğitim, sağlık, su, sanitasyon ve sosyal yardımlar gibi alanlarda devletle giderek daha fazla sözleşmeli ilişki kurmuştur. Ancak bu yönelimin beraberinde sürdürülebilirlik, hesap verebilirlik ve hak temelli yaklaşım eksiklikleri gibi yapısal gerilimleri getirmiştir (Clayton vd., 2000). Bu durum STK'ların kalkınma programlarında yalnızca “etkin hizmet sağlayıcılar” olarak değil topluluk temelli örgütlenmeyi güçlendiren ve dezavantajlı grupları savunan

aktörler olarak değerlendirilmesi gereğini göstermektedir. STK'ların demokratik yönetimdeki rolüne ilişkin literatür bu yapıların hem devlet üzerinde denge-denetim mekanizması oluşturduğunu hem de vatandaşların güçlenmesini sağlayan bir kamusal alan ürettiğini vurgulamaktadır. Sivil toplum devlet ile birey arasındaki kamusal alanı doldurarak çoğulculuğu, örgütlenmeyi ve toplumsal etkileşimi güçlendiren bir yapı sunmaktadır. Bu yönüyle STK'ların demokratik rejimlerin istikrarı açısından temel bir bileşen olduğu öne sürülmektedir (Hadenius & Ugglä, 1996). Heller (2013) küreselleşmenin yol açtığı dönüşümlerin ulus-devletin düzenleyici kapasitesini zayıflattığını ve sivil toplumun hem ulusal hem de küresel düzeyde yeni bir demokratikleşme dinamiği yarattığını belirtmektedir.

Günümüz refah devletlerinde STK'ların artan konumu Wæraas vd., (2024)'ün geliştirdiği “ilave değer (*added value*)” kavramıyla kuramsallaştırılmıştır. Buna göre STK'ların kamuya kıyasla sunduğu işlevsel, özgecil, duygusal ve sosyal katkılar onların neden hâlâ kamu otoriteleri tarafından desteklendiğini ve tercih edildiğini açıklamaktadır. Özellikle rekabetin ve standartlaşmanın yükseldiği güncel refah alanlarında STK'ların bu “fark yaratan değeri” kamu-STK iş birliğinin geleceğini belirleyen kritik bir unsurdur. Öte yandan STK'ların kamuya kattığı ilave değer söylemi güçlenirken devletin rolündeki dönüşüm yeni yönetsel gerilimleri de beraberinde getirmektedir. Benzer biçimde devlet-toplum ilişkilerinin hızla dönüştüğü ve bu üçlü aktör arasında yönetsel denge arayışlarına girilmesiyle beraber (Akçakaya & Aksakaloğlu, 2017) günümüzde vatandaşların çeşitlenen talepleri ile devletin değişen sorumluluk alanı arasında yeni bir gerilim ortaya çıkmıştır. Artan maliyet baskısı ve yükselen sosyo-ekonomik beklentiler hükümetleri kamu hizmetlerinin önemli bir bölümünü piyasaya devretmeye yöneltmiştir. Ancak bu dönüşüm özellikle dar gelirli grupların hizmetlere erişiminde belirgin eşitsizliklere yol açmaktadır. Bu nedenle devlet bir yandan küresel ölçekte kamusal faaliyetlerin sınırlandırılmasına yönelik baskılarla karşı karşıya kalırken diğer yandan dezavantajlı kesimlerin korunmasına yönelik yeni sosyal politika yükümlülükleri üstlenmek durumunda kalmaktadır. Böylece devletin kamu hizmeti anlayışı piyasa temelli uygulamalara açılırken sosyal koruma işlevi eşzamanlı olarak güçlenmektedir (Eser vd., 2011).

STK'ların sadece sosyal hizmetlerde değil insan sermayesi gelişimi ve yaşam boyu öğrenme alanlarında da etkisi giderek artmaktadır. European Training Foundation (2024)'ün raporunda STK'ların dezavantajlı gruplara erişimden beceri geliştirmeye, dijital okuryazarlığın artırılmasından istihdama geçiş süreçlerinin desteklenmesine kadar çeşitli alanlarda kamu kurumlarının işlevlerini tamamlayıcı katkılar sunduğu vurgulanmıştır. Bu rapora göre STK'lar özellikle esnek öğrenme modelleri, yenilikçi pedagojiler ve yerel ihtiyaçlara duyarlı program tasarımlarıyla formel sistemlerde karşılanamayan birçok boşluğu doldurmaktadır. Buna karşın STK'ların işlevi her zaman dönüştürücü

bir kapasiteye işaret etmeyebilmektedir. Mustchin vd., (2023)'ün Birleşik Krallık'taki bulguları STK'ların özellikle güvencesiz istihdam koşulları altında bireysel danışmanlık ve hukuki destek sağlayarak kamu hizmetlerinin gerilediği alanları telafi ettiğini ancak bu rolün çoğu zaman kolektif hak savunuculuğuna dönüşmediğini ortaya koymaktadır. Böylece STK'lar kimi bağlamlarda hem devletin gerilemesinin sonuçlarını hafifleten bir ara aktör hem de sermaye-devlet ekseninde yeni bir “aracılık” rolü üstlenen yapılar hâline gelebilmektedir. Tüm bu açıklamalardan hareketle STK'ların modern yönetim sistemlerindeki evriminin refah devletinin dönüşümüyle artan hizmet sunumu işlevi; demokratik yönetimde çoğulculuğu ve katılımı güçlendirme kapasitesi ve insan sermayesi ve sosyal bütünleşmeye yönelik modern roller şeklinde üç temel ekseninde gerçekleştiğini belirtmek mümkündür.

Amerika Birleşik Devletleri'nde STK'lar çoğu zaman devlet tarafından finanse edilen önemli kamu hizmetlerinin sunumunda merkezi bir aktör hâline gelmiştir. İnanç temelli ve mahalle temelli örgütlerin toplumsal sorunların çözümündeki rolü geniş çapta tartışılmaktadır. Geçiş dönemindeki birçok ülkede hukukî, idarî ve politik reformlar modernleşme ve demokratikleşme süreçleriyle bağıntılı bir şekilde gelişirken sivil toplum kuruluşları da giderek daha güçlü bir rol üstlenmektedir. Daha önce STK'ları dışlayan veya baskı altında tutan ülkeler bile yeni dernek ve hayırseverlik yasaları kabul etmeye başlamıştır. Sonuç olarak STK'lar birçok ülkede genişlemiş özellikle hizmet sunumu alanında önemli dönüşümler yaşanmıştır (Smith, 2011). Bu gelişmeler STK'ların kamusal hizmet sunumunun ötesine geçip reform süreçlerinin toplumsal meşruiyetini güçlendiren kurumsal aracı aktörler yönünde belirgin bir dönüşüm yaşadığını ortaya sermektedir. Böylelikle STK'ların yönetim içindeki ağırlığı artmakta ve devlet-toplum ilişkisi daha esnek ve çok aktörlü bir mahiyet kazanmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarına ilişkin literatür incelendiğinde refah devleti rejimleri, Yeni Kamu İşletmeciliği reformları ve yönetim yaklaşımlarının ekseriyetle birbirinden ayrılmış kuramsal hatlar üzerinden tartışıldığı müşahade edilmektedir. Refah devleti tipolojileri STK'ların tarihsel ve kurumsal çeşitliliğini açıklamada önemli bir analitik zemin sunarken (Salamon & Anheier, 1998), Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı bu kuruluşları performans, rekabet ve sözleşmecî hizmet sunumu mantığı içinde konumlandırmaktadır (Osborne, 2006). Keza yeni yönetim literatürü STK'ların çok aktörlü politika ağlarında demokratik katılımı güçlendiren ve kamusal meşruiyet üretimine katkı sunan aracı yapılar hâline geldiğini vurgulamaktadır (Smith, 2010). Bununla birlikte mezkûr kuramsal alanların çoğu çalışmada müstakil eksenler şeklinde ele alındığı fakat STK'ların çağdaş kamu yönetimi içindeki kesişimsel rolünü müşterek bir perspektifle değerlendiren çalışmaların sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu minvalde çalışma refah devleti dönüşümü, YKİ reformları ve yönetim

paradigmasını müşterek bir analitik çerçevede buluşturarak STK'ların hizmet sunumu, demokratik aracılık ve sosyal değer üretimi gibi işlevlerini bütüncül biçimde yorumlamayı teklif etmektedir. Hal böyleyken kamu finansmanına artan bağımlılık ve performans esaslı sözleşme mekanizmalarının STK'ların savunuculuk kapasitesi üzerinde doğurduğu dönüşümün yönetsel rasyonalite ile demokratik temsil arasında yeni gerilim hatları ürettiği de literatürde tartışılmaktadır (Bloodgood & Tremblay-Boire, 2017). Netice itibarıyla çalışma STK-devlet ilişkisini dar anlamda neoliberal hizmet devri tartışmalarına indirgemekten imtina ederek refah rejimleri, yönetim ağıları ve kurumsal dönüşüm süreçlerinin kesişiminde şekillenen bir kamu yönetimi olgusu olarak ele alınmıştır. Literatürde çoğunlukla ayrı ele alınan üç kuramsal hat analitik bir çerçevede birleştirilmiştir.

Yerel yönetim pratiklerinin güçlenmesi STK'ların refah devleti içindeki konumunu yeniden tanımlarken bu dönüşümün demokratik işleyiş açısından nasıl bir değer ürettiği önemli bir tartışma alanı hâline gelmiştir. Babacan'ın (2018) çalışmasında yerel yönetimlerin merkezî idareye kıyasla daha esnek, katılımcı ve ihtiyaç odaklı kurumsal yapılar geliştirmesi STK'ların sosyal hizmet sunumu, dayanışma ağlarının güçlendirilmesi ve hak temelli faaliyetlerde yerel yönetimle iş birliğini zorunlu kıldığı ortaya konulmuştur. Sultanbeyli örneğinde somutlaştığı gibi göç, yoksulluk ve hızlı kentleşme gibi karmaşık sosyal sorunların çözümünde yerel yönetim-STK iş birliği klasik refah devletinin hantal ve bürokratik yapısının ötesine geçen çok aktörlü bir yönetim modeli üretmektedir. Hadenius ve Uggl'a'nın (1996) demokratik gelişim perspektifinden bakıldığında ise bu tür yerel düzeyli ortaklıkların yalnızca hizmet sunumunda etkinlik sağlamadığı aynı zamanda sivil toplumun "çoğulculuk" ve "eğitici-bütünleştirici" işlevlerini güçlendirerek demokratik kültürün kurumsallaşmasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Yazarların vurguladığı üzere güçlü bir sivil toplum özerk, çoğulcu ve geniş tabanlı örgütlenmeler aracılığıyla hem devleti dengeleyen bir toplumsal güç üretebilmekte hem de vatandaşların demokratik normlara katılım yoluyla sosyalizasyonuna imkân verebilmektedir. Dolayısıyla sivil toplumun refah devleti sonrası dönemde aynı anda hem hizmet sağlayıcı hem de demokratik istikrar üreticisi bir aktöre dönüştüğü öne sürülebilir. Bu çalışmanın amacı refah devleti dönüşümü, Yeni Kamu İşletmeciliği ve çağdaş yönetim yaklaşımlarının etkisiyle STK'ların üstlendikleri rollerin nasıl değiştiğini kuramsal bir çerçevede incelemektir. Bu doğrultuda araştırma "*Sivil toplum kuruluşlarının dönüşen rolü hangi kurumsal, yönetsel ve toplumsal dinamiklerce şekillenmektedir?*" sorusuna odaklanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemine dayalı olarak doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmış olup ulusal ve uluslararası literatürde yer alan teorik yaklaşımlar, karşılaştırmalı refah devleti modelleri ve devlet-STK ilişkilerine ilişkin çalışmalar değerlendirilmiştir. Çalışmada ayrıca refah devleti rejimleri (liberal, korporatist, sosyal-demokratik, devletçi), toplumsal kökenler kuramı ve

Yeni Kamu İşletmeciliği modelleri çerçeve olarak kullanılmıştır. STK'ların tarihsel gelişimi, örgütsel farklılaşması ve politika süreçlerindeki işlevleri bu çerçeve üzerinden yorumlanmıştır. Doküman incelemesi tekniği kuramsal ve kavramsal literatürün bütüncül biçimde ele alınabilmesini sağladığı için çalışma keşfedici ve açıklayıcı bir nitel araştırma niteliği taşımakta ve tüm bu yönleriyle kamu yönetimi literatürüne hizmet etmesi arzulanmaktadır.

1. STK'ların Çok Boyutlu Rolü

Sivil toplum düşüncesi tarihsel olarak devlet ile piyasa arasındaki kamusal alanı, gönüllü birliktelikleri ve yurttaşların kolektif eylem kapasitesini ifade eden normatif bir çerçeveye dayanmaktadır. Bu yaklaşımda sivil toplum sadece örgütlü yapılardan ibaret olmayıp kamusal tartışma, katılım ve toplumsal dayanışma pratiklerini kapsayan geniş bir toplumsal alan olarak ele alınmaktadır (Erdem, 1997). Modern kamu yönetimi literatürü ise bu geniş sosyopolitik alan içerisinde kurumsallaşmış örgütlü ve belirli amaçlar doğrultusunda faaliyet gösteren yapıları “sivil toplum kuruluşları (STK)” ya da “non-governmental organizations (NGOs)” olarak tanımlamaktadır (Aslan & Alkış, 2013). Dolayısıyla STK'lar sivil toplum düşüncesinin kurumsal tezahürleri olarak değerlendirilmektedir. Üçüncü sektör yaklaşımı da benzer biçimde bu kuruluşları kamu ve özel sektör dışında konumlanan örgütsel bir alan olarak kavramsallaştırmaktadır (Özdemir vd., 2009). Bu çerçevede sivil toplum ile STK kavramlarının aynı anlama gelmediğini belirtmek mümkündür. Sivil toplum daha ziyade normatif ve sosyopolitik bir alanı ifade ederken STK kavramı ise bu alanın teşkilatlanmış ve kurumsal tezahürlerini ifade ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim üçüncü sektör yaklaşımı STK'ları devlet ve piyasa dışında konumlanan müstakil bir örgütsel zemin olarak ele alarak yönetim süreçlerindeki tamamlayıcı rolleri üzerine eğilmektedir.

Sivil toplum 1980'lerden itibaren küreselleşme ve neoliberal yeniden yapılanma süreçleriyle birlikte kamu yönetimi literatüründe işlevsel olarak yeniden tanımlanmıştır. Yönetişim yaklaşımı devlet-piyasa-sivil toplum arasındaki sınırları esnetmekle kalmamış STK'ları kamu hizmetlerinin planlanması, uygulanması ve denetiminde tamamlayıcı bir aktör olarak konumlandırmıştır. OECD, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların benimsediği bu çerçeve STK'lara katılım, şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmalarının destekleyicisi rolünü yüklerken hizmet sunumunun piyasalaştığı bir yönetsel ortamı da güçlendirmektedir (Zabcı, 2015). Yerelleşme, desantralizasyon ve kullanıcı katılımı gibi araçlarla STK'lar politika süreçlerinde kurumsal bir ortak hâline gelirken bu durum STK'ların özerk bir alan olmaktan çok neoliberal reformların işlevsel bir bileşeni olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Böylece STK'lar hem kamu hizmetlerinin maliyet-etkin biçimde yeniden düzenlenmesinde hem de piyasa temelli dönüşümün toplumsal meşruiyetinin üretilmesinde kritik bir rol üstlenmektedir (Güler, 2003).

Küreselleşme toplumsal beklentilerdeki dönüşüm ve devlet kapasitesinin sınırları sivil toplum kuruluşlarının farklı politika alanlarındaki rollerini giderek daha görünür hâle getirmiştir. Uluslararası literatürde gözlenen bu eğilimler Türkiye bağlamında farklı kurumsal dinamikler eşliğinde ortaya çıkmaktadır. Ülkedeki STK'ların kurumsal kapasite, finansal bağımsızlık ve toplumsal etkinlik bakımından önemli sınırlılıklar taşıdığı; fakat buna rağmen demokratikleşme ve toplumsal katılım için kritik bir işlev üstlendikleri vurgulanmaktadır (Talas, 2011). İnsan hakları literatürüne yönelik kapsamlı incelemeler STK'ların izleme, savunuculuk, farkındalık oluşturma ve politika etkileme gibi çok boyutlu roller üstlendiğini; buna karşın çalışmaların özellikle son on yılda artmasına rağmen sosyal ve ekonomik haklar alanında belirgin bir boşluk bulunduğunu ortaya koymaktadır (Van Hove & Akgüngör, 2022). Bu ifadelerden hareketle STK'ların insan hakları alanındaki kurumsal kapasitesinin özellikle sosyal haklar bağlamında hâlen sınırlı olduğunu ve normatif çerçevenin uygulamaya aktarılmasında önemli bir boşluğun var olduğu belirtilebilir.

Uluslararası sistemde devlet merkezli yapının giderek esnemesi STK'ların küresel yönetişimde daha görünür bir konuma yerleşmesine olanak tanımıştır. STK'ların özellikle insan hakları ve çevre politikaları gibi normatif alanlarda üstlendikleri rolün klasik diplomasi ve hükümetler arası süreçlerin ötesine geçen bir etki kapasitesi yaratmıştır. Bu kuruluşlar sahip oldukları bilgi birikimi, uzmanlık, uluslararası izleme ağları ve kamuoyu oluşturma gücü sayesinde hem yeni normların ortaya çıkmasını hızlandırmakta hem de mevcut normların uygulanmasını destekleyen bir baskı mekanizması üretmektedir. Küresel ölçekte işleyen bu etki yalnızca resmî kurumlara yönelen savunuculuk faaliyetleriyle sınırlı değildir. Aynı zamanda devlet dışı ağlar içinde yayılan değerler, kampanyalar ve harekete geçirici iletişim pratikleri aracılığıyla daha geniş bir uluslararası toplumsal rezonans yaratmaktadır. Böylece STK'lar devletlerin karar süreçlerine dolaylı biçimde nüfuz edebilen, normların meşruiyetini güçlendiren ve çok-aktörlü yönetim sisteminde tamamlayıcı bir düzenleyici işlev üstlenen aktörler olarak ortaya çıkmaktadır (Clark, 1995). Bu değerlendirmeler STK'ların küresel yönetişimde giderek kurumsallaşan bir güç odağına dönüştüğünü ve normatif süreçlerde devlet dışı aktörlerin stratejik öneminin arttığını göstermektedir.

Uluslararası düzeyde yapılan araştırmalar STK'ların küresel yönetişimde yükselen bir aktör olarak devlet ve piyasa dışındaki üçüncü alanı temsil ettiğini ve hem norm üretiminde hem de değer yaratma süreçlerinde belirleyici hâle geldiğini göstermektedir (Teegen vd., 2004). Sosyal gelişim literatürü ise STK'ların sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kapasite geliştirme, sosyal sermaye oluşturma ve toplumsal katılımı güçlendirme gibi işlevlerle yerel kalkınma süreçlerine önemli katkılar sunduğunu ifade etmektedir (Abiddin vd., 2022). Sağlık alanına ilişkin araştırmalar STK'ların özellikle hasta eğitimi, sağlık okuryazarlığının geliştirilmesi ve dezavantajlı grupların

sağlık hizmetlerine erişiminin iyileştirilmesi gibi konularda kamu kurumlarını tamamlayan kritik roller üstlendiğini göstermektedir (Ebrahimi, vd., 2024). Bu bütüncül bakış açısı STK'ların yalnızca hizmet sunumu yapan kuruluşlar değil aynı zamanda hak temelli savunuculuk, topluluk güçlendirme ve demokratik yönetim süreçlerinde tamamlayıcı birer aktör olduğunu ortaya koymaktadır.

STK'lar örgütlenme, faaliyet alanları (hizmet sunumu, savunuculuk, yenilik) ve çok-aktörlü ilişkiler ağında konumlanma olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır. STK'ların geleneksel kamu veya özel sektör modelleriyle tam olarak açıklanamayacak ölçüde hibrit, kültürel olarak karmaşık ve belirsizlik taşıyan bir alan olduğu vurgulanmaktadır. STK'ların kalkınma sistemindeki rolünün genişlemesiyle ortaya çıkan kapasite, hesap verebilirlik, kaynak bağımlılığı, örgütsel öğrenme ve ortaklık yönetimi gibi temel yönetsel sorunları analiz edilerek STK yönetiminin “tek tip” bir modelle değil işlevsel olarak bağlama uyarlanmış bileşik bir yönetim anlayışı ile yürütülmesi gerektiği öne sürülmektedir. Bu nedenle STK'lar değişen küresel koşullara duyarlı, esnek ve sürekli yeniden şekillenen bir pratik alanı olarak tanımlanmaktadır (Lewis, 2014). STK'lar örgütsel yapılarında yerleşik standart bir yönetim modelinin bulunmadığını, aksine, değişen çevresel koşullara ve çok-aktörlü etkileşimlere duyarlı, yüksek uyarlanabilirlik gerektiren dinamik bir kurumsal mantıkla işlemektedir. Bu durum STK yönetiminin bağlamsal esneklik, kurumsal çeşitlilik ve sürekli öğrenme kapasitesi üzerine inşa edilmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Günümüzde STK'lar hem sürdürülebilir kalkınma süreçlerinde işletmelerle kurdukları iş birlikleri yoluyla kurumsal çevresel sorumluluğu güçlendirmekte (Harangozo & Zilahy, 2015) hem de sosyal ve sağlık sistemlerinde hizmet sunumu ile savunuculuk kapasitesini bir arada yürüten tamamlayıcı aktörler olarak konumlanmaktadır (Piotrowicz & Cianciara, 2013). Demokratik yönetim ve kamu politikası süreçlerine katılım, STK'ların siyasal meşruiyetini güçlendiren ve toplumsal beklentilerle uyumlu bir etkileşim alanı yaratmakta; bu durum bazı ülkelerde sivil toplum-devlet ilişkilerinin yeniden yapılandırılmasını ve katılımcı mekanizmaların genişletilmesini gerekli kılmaktadır (Assel & Sagadiyevna, 2022). STK'ların örgütsel öğrenme kapasitesi değişken kalkınma koşulları altında etkililiklerini belirleyen temel unsurlardan biri hâline gelmiştir. Öğrenme kapasite stratejik uyarlanabilirliği ve hesap verebilirliği doğrudan etkilemiştir (Edwards, 1997). Yani çağdaş STK'ların hem hizmet sağlayıcı hem de yönetsimsel uyum, kurumsal yenilik ve toplumsal meşruiyet üretimi süreçlerinde kritik bir dönüştürücü aktör hâline geldiği söylenebilir.

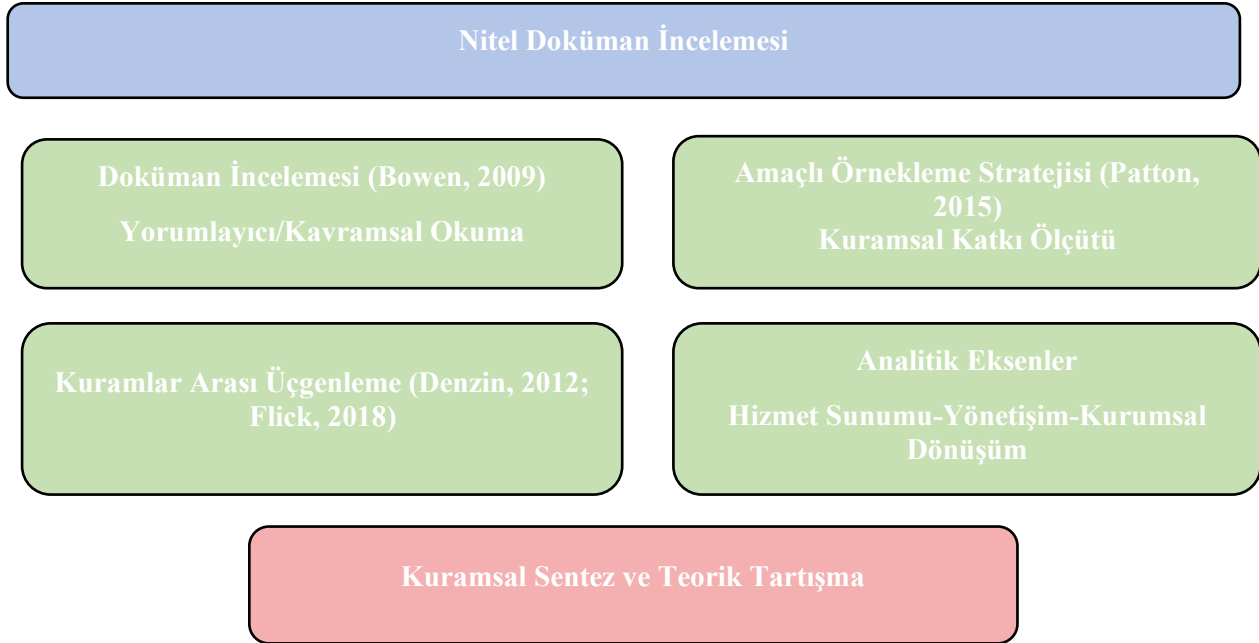
Uluslararası kalkınma alanında STK'ların hizmet sunumu insani yardım, topluluk geliştirme ve savunuculuk gibi çok boyutlu işlevleri yerine getirdikleri ancak bu faaliyetlerin finansman yapıları ve kaynak bileşimlerinden önemli ölçüde etkilendiği görülmektedir (Werker & Ahmed, 2008). Devlet fonlarına artan bağımlılık bazı bağlamlarda STK'ların politik alandaki görünürlüğünü ve

savunuculuk kapasitesini zayıflatabilmektedir. Özellikle ulusal kaynaklardan sağlanan fonların örgütlerin siyasal faaliyetlerini sınırlayıcı etki yaratabildiği gösterilmektedir (Bloodgood & Tremblay-Boire, 2017). Diğer yandan STK-devlet ilişkisinin niteliği hukuki çerçeve ve yönetim yapıları tarafından belirlenmektedir. Uygun kurumsal ortam STK'ların sosyal politika hedeflerine katkısını önemli ölçüde artırabilmektedir (Matei & Apostu, 2014). Tüm bu ifadelerden hareketle STK'ların çağdaş yönetim sistemlerinde hem hizmet sağlayıcı hem de normatif dönüşüm üreten çok işlevli aktörler hâline geldiğini belirtmek mümkündür.

2. Yöntem

Bu çalışma STK'ların refah devleti dönüşümü, Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) yaklaşımları ve çağdaş yönetim modelleri çerçevesinde üstlendikleri rollerin kuramsal temellerini analiz etmeyi amaçlayan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Şekil 1., çalışmanın yöntemsel çerçevesini göstermektedir:

Şekil 1. Çalışmanın Yöntemsel Çerçevesi

Kaynak: Creswell (2017) nitel doküman analizi yaklaşımı temel alınarak yazar tarafından yeniden oluşturulmuştur. Çalışma STK'ların refah devleti dönüşümü, YKİ ve çağdaş yönetim yaklaşımları çerçevesinde yeniden konumlanışını inceleyen kuramsal nitelikli bir literatür değerlendirmesi olarak tasarlanmıştır. Çalışmada ampirik veri üretmeye dayalı bir tematik analizden ziyade mevcut kuramsal yaklaşımların analitik bir sentezini ortaya koymayı amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında doküman incelemesi yaklaşımından istifade edilmiştir. Fakat inceleme süreci nicel veya içerik temelli kodlama prosedürlerine dayandırılmamış olup yorumlayıcı ve kavramsal bir literatür çözümlemesi şeklinde yürütülmüştür (Bowen, 2009; Baltacı, 2018). Bu yönüyle çalışma nicel genelleme iddiası

taşımaksızın literatürü kavramsal tutarlılık ve kuramsal derinlik ekseninde değerlendiren yorumlayıcı bir çerçeve sunmaktadır.

Doküman seçimi amaçlı örnekleme stratejisi temelinde gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasıyla toplanan veriler STK'ların refah devleti rejimleri, YKİ reformları ve yönetim paradigması bağlamında ele alındığı ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar esas alınmıştır. Seçilen kaynakların (i) STK-devlet ilişkilerine kuramsal katkı sunması, (ii) refah devleti tipolojileri veya yönetim modelleriyle ilişkilendirilebilir olması ve (iii) kamu yönetimi literatüründe referans niteliği taşıyan çalışmalar arasında yer alması temel ölçütler olarak belirlenmiştir. Böylece analiz edilen dokümanlar rastlantısal bir seçim yerine kuramsal açıklayıcılığı yüksek çalışmalar arasından belirlenmiştir (Patton, 2015). Bu bağlamda öncelikle refah devleti modellerinin sınıflandırılmasına yönelik literatür taranmıştır. Esping-Andersen (1990)'un geliştirdiği refah devleti tipolojisi ve Salamon ile Anheier'in (1998) toplumsal kökenler kuramı çalışmanın temel kavramsal çerçevesini oluşturmuştur. Bu iki kuramsal yaklaşım farklı ülkelerde STK'ların hizmet sunumu, kurumsal çeşitliliği ve devletle ilişkilerindeki farklılaşmayı anlamayı mümkün kılan analitik bir zemin sağlamaktadır. Bunun yanı sıra refah devletinin tarihsel dönüşümünü inceleyen sosyal politika literatürü (Alber, 1995) ile YKİ ve yeni yönetim modeli tartışmalarını ortaya koyan çalışmalar da (Osborne, 2006; Smith, 2011) değerlendirilerek STK'ların çağdaş kamu yönetimi içindeki konumlanışı bütüncül bir perspektifle ele alınmıştır.

Nitel çalışmalarda yöntemsel sağlamlığı artırmak için önerilen geçerlik ve güvenilirlik stratejileri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda farklı belge türlerinin birlikte değerlendirilmesi yoluyla veri çeşitliliğinin sağlanması hedeflenmiştir. Kuramsal kaynaklar ilgili konuda hazırlanmış farklı çalışmaların ampirik bulguları ve uluslararası raporlar arasında üçgenleme (*triangulation*) yapılmıştır (Denzin, 2012). Üçgenleme yaklaşımı veri kaynaklarının çoğaltılması anlamında değil kuramsal çerçevelerin karşılaştırmalı biçimde yorumlanması şeklinde uygulanmıştır. Refah devleti rejimleri literatürü YKİ yaklaşımları ve yeni yönetim paradigması farklı kuramsal perspektifler olarak ele alınmıştır. STK'ların dönüşen rolü bu üç teorik hattın birleşiminde değerlendirilmiştir. Bu nedenle üçgenleme veri setleri arası bir doğrulama süreci olarak ele almaktan ziyade kuramlar arası analitik bir karşılaştırma yöntemi olarak kullanılmıştır (Denzin, 2012; Flick, 2018). Bu yaklaşım marifetiyle STK'ların yönetim mimarisinde meşruiyet üretimi ve demokratik aracılık işlevleri üzerinden yeniden konumlandırılması mümkün olabilecektir. Ayrıca çalışma boyunca kullanılan kavramsal çerçevenin literatürdeki yerleşik kabul düzeyinin olması ise değerlendirme sürecinin kuramsal tutarlılığını güçlendirmesi amaçlanmıştır. Belge seçiminin ve değerlendirme sürecinin açık biçimde

raporlanması yöntemsel şeffaflığı desteklemiştir. Böylece çalışmanın izlenebilirliğinin artırılması beklenmektedir.

Çalışmanın başlıca sınırlılığı incelemenin ampirik veri toplama süreçlerine değil doküman temelli kuramsal bir çözümlemeye dayanmasıdır. Bununla birlikte alan yazınındaki güçlü kuramsal birikim STK'ların değişen rolüne ilişkin kapsamlı ve bütüncül bir değerlendirme yapılmasını mümkün kılmıştır. Bu yöntemsel yaklaşım STK'ların refah devleti dönüşümü, yönetim reformları ve YKİ uygulamaları bağlamında nasıl yeniden konumlandığını analiz etmeye uygun bir zemin sunmaktadır. Dolayısıyla çalışma yöntemsel olarak nitel bir doküman incelemesinden yararlanmakla birlikte esas itibarıyla teorik/kavramsal bir literatür sentezi niteliği taşımaktadır (Bowen, 2009).

3. Teorik Tartışma

3.1. STK'ların Ülkesel Çeşitliliğini Açıklayan Kuramsal Çerçeveler

STK'ların farklı ülkelerde neden farklı boyutlar ve işlevler üstlendiğini anlamada temel referans noktalarından biri refah devletinin gelişimine ilişkin literatürdür. Bu bağlamda Esping-Andersen (1990) refah devleti rejimlerinin liberal, korporatist ve sosyal-demokratik olmak üzere üç temel kategori altında incelenebileceğini ileri sürmüştür. Liberal rejimler Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi ülkelerde görüldüğü üzere devletin sosyal destek sağlama kapasitesinin sınırlı olduğu ve yardım programlarının büyük ölçüde gelir testine dayandığı bir yapıya sahiptir. Buna karşılık Almanya ve Hollanda gibi ülkelerin dâhil olduğu korporatist rejimler sosyal yardımların piyasa ve devlet mekanizmalarının birlikte işlediği karma bir düzen içinde sunulduğu ve devletin çoğu zaman işveren örgütleri gibi piyasa aktörleriyle eşgüdüm hâlinde hareket ettiği bir modeli temsil etmektedir. Danimarka, İsveç ve Norveç gibi sosyal-demokratik rejimler ise sosyal yararların büyük ölçüde devlet tarafından sağlandığı, yardım haklarının piyasa ilişkilerinden bilinçli biçimde ayrıştırıldığı ve literatürde “meta-dışılaştırma” (*de-commodification*) olarak adlandırılan bir ilkeye dayanan bütüncül bir refah anlayışını benimsemektedir. Bu farklı rejim tipleri ülkeler arasındaki STK'nın büyüklüğü, niteliği ve devletle ilişkilerindeki çeşitliliğin kavramsal zeminini oluşturmaktadır. Esping-Andersen'in refah devleti rejimlerine ilişkin sınıflandırması temel olarak emeklilik sistemleri ve işsizlik sigortası gibi gelir devamlılığına yönelik programlar üzerine yaptığı araştırmalara dayanmaktadır. STK'lara (*nonprofit organizations*) görece sınırlı bir yer ayırmaktadır. Bu boşluk Salamon & Anheier (1998)'in geliştirdiği “toplumsal kökenler kuramı (*social origins theory*)” ile doldurulmuştur. Toplumsal köken kuramı STK'ların ülkeler arasındaki farklı gelişim dinamiklerini açıklamayı amaçlamaktadır.

Refah devleti literatüründe kurumsal çeşitliliği açıklayan en etkili yaklaşımlardan biri Esping-Andersen'in (1990) geliştirdiği "refah kapitalizminin üç dünyası" tipolojisidir. Öyle ki söz konusu tipoloji refah devletlerini liberal, korporatist (muhafazakâr) ve sosyal demokrat rejimler şeklinde tasnif ederek ülkelerin sosyal riskleri yönetme biçimlerini, sosyal politika araçlarını ve eşitsizliklerle mücadele yaklaşımlarını mukayeseli bir zeminde açıklamayı mümkün kılmaktadır. Bu çerçevede sosyal demokrat rejim kategorisinde yer alan İsveç ve Danimarka gibi İskandinav ülkeleri evrensellik ilkesini esas alan ve görece cömert sosyal koruma düzenekleriyle temayüz etmektedir. Yüksek düzeyde kamusal transferler, kapsayıcı sağlık hizmetleri ve yaygın sosyal güvenlik uygulamaları aracılığıyla nüfus sağlığının güçlendirilmesi yönünde önemli çıktılar elde edilmiştir. Politika araçlarının büyük bir kısmı yaş, cinsiyet ve benzeri sosyo-demografik özelliklerden bağımsız biçimde bireylere eşit hak ve yükümlülükler tanıyan evrenselci bir anlayışla tasarlanmıştır (Karaman, 2025). Bu çerçevede sosyal demokrat refah rejimlerinin yalnızca yeniden dağıtım kapasitesini artırmakla sınırlı kalmadığı bununla birlikte toplumsal eşitliği kurumsal politikalar üzerinden tahkim eden bütüncül bir refah düzeni oluşturduğu söylenebilir. Böylece evrensellik ilkesi sosyal politikanın dar hedef gruplarıyla sınırlı kalmayıp geniş toplum kesimlerini kapsayan bir hak rejimine dayanmasını mümkün kılmaktadır.

Refah devleti rejimlerini açıklayan Esping-Andersen'in (1990) yaklaşımı ile Salamon ve Anheier (1998)'in toplumsal kökenler kuramı arasında kuramsal süreklilik bulunmaktadır. Esping-Andersen (1990) liberal, korporatist ve sosyal-demokratik refah rejimlerinin devlet-piyasa-aile ilişkilerini ve sosyal politika araçlarının kurumsal örgütlenmesini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymuştur. Salamon ve Anheier (1998) bu makro kurumsal yapıların sivil toplum kuruluşlarının ölçeği, finansman yapısı ve hizmet sunumu pratikleri üzerindeki etkilerini açıklamaya yönelmektedir. Nitekim toplumsal kökenler kuramı refah devleti literatüründeki rejim farklılıklarının STK'ların gelişimini belirleyen tarihsel ve siyasal dinamiklerle ilişkili olduğunu savunarak Esping-Andersen'in tipolojisini STK alanına doğru genişletmektedir. Bu bağlamda liberal refah rejimlerinde sınırlı kamu harcamaları nedeniyle STK'ların hizmet sağlayıcı rolü daha belirgin hâle gelirken sosyal-demokratik rejimlerde güçlü kamu hizmetleri STK'ların daha çok tamamlayıcı ve yenilikçi alanlara yönelmesine yol açmaktadır (Powell & Barrientos, 2004; Lipsky & Smith, 1990). Dolayısıyla Esping-Andersen'in refah devletinin kurumsal mantığını açıklayan makro perspektifi ile Salamon ve Anheier'in STK sektörünün tarihsel gelişimini analiz eden orta ölçekli yaklaşımı refah rejimi yapısı ile sivil toplumun örgütsel çeşitliliği arasındaki ilişkiyi çok katmanlı biçimde kavramayı mümkün kılan tamamlayıcı teorik çerçeveler olarak değerlendirilebilir.

Diğer taraftan refah devleti literatüründe Esping-Andersen'in (1990) tipolojisi STK'ların ülkeler arası konumlanışını anlamada halen kritik bir analitik zemin sunmaktadır. Liberal refah rejimlerinde piyasa mekanizmalarının baskınlığı sosyal hizmet sunumunda STK'ları çoğu zaman kamusal boşlukları dolduran ikame edici aktörler hâline getirmektedir. Buna karşılık sosyal-demokratik rejimlerde kapsamlı kamu hizmetlerinin varlığı STK'ların daha çok tamamlayıcı ve yenilikçi uygulama alanlarına yönelmesine neden olmaktadır. Korporatist rejimlerde ise devlet ile STK arasındaki kurumsallaşmış iş birliği biçimleri STK'ları politika üretim süreçlerinde yarı-kamusal ortaklar konumuna taşımaktadır. Bu farklılaşma refah rejimlerinin kurumsal mimarisinin ötesinde STK'ların finansman yapıları, hizmet sunumu pratikleri ve demokratik temsil kapasitesi üzerindeki etkilerini de görünür hâle getirmektedir. Özellikle performans esaslı finansman düzeneklerinin yaygınlaşması, yönetim ağlarının genişlemesi ve ortak değer yaratımı söyleminin güçlenmesi STK'ların hizmet sağlayıcı kimliği ile demokratik savunuculuk işlevi arasında yeni gerilim alanları üretmektedir (Osborne, 2020; Røiseland vd., 2024). Nitekim son dönem araştırmalar STK'ların performans ölçümü baskısı altında misyon kayması riskiyle karşı karşıya kaldığını (Bruder, 2025) ve bu durumun örgütsel kimlik ile kamu değeri üretimi arasındaki dengeyi yeniden tartışmaya açtığını göstermektedir (Maier vd., 2016; Sternberg, 2010; Fehrenbach vd., 2024). Keza katılımcı yönetim modellerinin demokratik temsil varsayımlarını otomatik olarak güçlendirdiği yönündeki kabullerin eleştirel biçimde sorgulanması gerekliliğini düşündürdüğünde (Fung, 2006) STK'ların yönetim süreçlerindeki rolünü daha ihtiyatlı bir perspektiften değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır (Edwards, 2020). Bu minvalde refah rejimleri yaklaşımı ile yeni kamu yönetişimi literatürünü birlikte okumak STK'ların farklı ülkelerde neden benzer kurumsal baskılar altında farklı sonuçlar ürettiğini açıklamaya imkân tanımaktadır.

Toplumsal kökenler kuramının savunucuları da STK'ların liberal, sosyal demokratik, korporatist ve devletçi rejimler olmak üzere dört farklı rejim tipi altında sınıflandırılabilceğini öne sürmektedir. *Liberal rejimler* (örneğin Amerika Birleşik Devletleri) düşük düzeyde devlet sosyal harcamasına karşın geniş bir STK'nın varlığıyla karakterizedir. Buna karşılık *sosyal demokratik rejimler* (İskandinav ülkeleri gibi) kapsamlı ve güçlü devlet hizmetlerinin bulunduğu, buna bağlı olarak hizmet sağlayan STK'ların sayıca daha az olduğu bir yapıya sahiptir. *Korporatist rejimler* (örneğin Almanya) geniş çaplı sosyal yararların mevcut olduğu, tarihsel olarak devlet tarafından desteklenen ve kurumsallaşmış STK'ların güçlü bir şekilde kök saldırdığı sistemlerdir. Son olarak *devletçi (statist)* rejimler Japonya örneğinde olduğu gibi devletin önemli oranda güç ve özerklik kullandığı ancak alt gelir grupları lehine geniş sosyal yardımların sınırlı olduğu; dolayısıyla hem sosyal yararların hem de STK'ların görece dar kapsamda kaldığı yapılardır (Anheier & Salamon 2006). Kuramsal çerçeve

farklı ülkelerde STK'ların neden ve nasıl çeşitlendiğini anlamada klasik refah devleti literatürünün ötesine geçerek tarihsel, siyasal ve kurumsal etkenlerin belirleyici rolünü vurgulamaktadır.

Toplumsal kökenler kuramının temel bileşenleri üç başlık altında toplanmaktadır. İlk olarak, bir ülkede devletin sosyal harcamalarının düzeyi ile STK'ların büyüklüğü arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Yani sosyal harcamaların yüksek olduğu rejimlerde STK'lar görece daha küçük, düşük olduğu rejimlerde ise daha geniş bir yapıya sahiptir. İkinci bileşen ülkelerin tarihsel gelişiminde ortaya çıkan ve kurumsal düzenlemeleri şekillendiren kritik dönüm noktalarının önemidir. Kilise-devlet ilişkilerinin niteliği veya işçi sınıfının devlet oluşumundaki rolü gibi tarihsel unsurlar STK'ların hangi kurumsal zemin üzerinde gelişeceğini belirleyen faktörler arasında yer almaktadır. Üçüncü bileşen ise kuramın STK'ları analiz ederken esas olarak hizmet sağlayıcı kuruluşlara odaklanmasıdır. Spor kulüpleri, koro toplulukları veya büyük ölçüde gönüllülüğe dayalı olup kamu ya da özel kaynaklardan çok az gelir elde eden diğer örgüt türleri bu kapsamın dışında tutulmaktadır. Ayrıca STK'ların gelir yapısı “özel filantropi”, “hizmet ücretleri” ve “devlet fonları” olmak üzere üç temel kategoriye ayrılmaktadır: Gelir bileşenleri sektörün finansal sürdürülebilirliği ve devletle olan ilişkilerinin niteliğini anlamada kritik bir analitik çerçeve sunmaktadır.

STK'ların tarihsel olarak nasıl şekillendiğini anlamada Alber (1995)'in çalışması da önemli bir katkı sunmaktadır. Alber, Avrupa ülkeleri arasında sosyal hizmet sunumundaki farklılıkları açıklamak üzere özellikle yaşlı bakımına ilişkin araştırmalara dayanan bir model ve bir dizi önerme geliştirmiştir. Alber'in modeline göre sosyal hizmetlerin kurumsal yapısını belirleyen dört temel değişken bulunmaktadır: Bunlar düzenleme türü, finansman yapısı, kamu-özel hizmet sağlayıcı dengesi ve ülkenin dinsel yapısıdır. Buna ek olarak Alber, hizmet sağlayıcı türlerini hizmet kullanıcılarının güç ve tercihleriyle ilişkilendirmiştir. Örneğin Almanya'da sosyal hizmetler büyük ölçüde dini kurumlarla bağlantılı büyük STK'ların hâkimiyetindedir. Bu kuruluşlar devletten kapsamlı mali destek almaktadır. Bu durum Almanya'nın dinsel açıdan heterojen yapısını ve farklı dini topluluklara hizmet sunmak üzere büyük ölçekli dini-kökenli sağlayıcılara duyulan tarihsel ihtiyacı yansıtmaktadır. Buna karşılık yine Alber'in (1995) işaret ettiği üzere Danimarka dinsel bakımdan daha homojen bir toplumdur. Bu nedenle Almanya ya da Hollanda'da görülen güçlü dini-kökenli hizmet sağlayıcı geleneği Danimarka'da hiçbir zaman benzer ölçekte gelişmemiştir. Bu nedenle 20. yüzyıl boyunca Danimarka'da sağlık ve sosyal hizmetlerin genişlemesi ağırlıklı olarak kamu sektörü içinde gerçekleşmiştir.

Refah devleti içinde STK'ların önemini değerlendirmek günümüzde giderek daha kritik bir hâle gelmektedir. Bunun temel nedeni birçok ülkede farklı düzeylerde gözlenen bir dönüşümün yaşanmasıdır. Örneğin geleneksel nakit transferi temelli sosyal yardım modelleri giderek kâr amacı

gütmeyen ve kâr amacı güden kuruluşlar tarafından sunulan hizmet temelli yardım modellerine kaymaktadır. Yoksullukla mücadele, işsizlikle başa çıkma ve işgücü geliştirme gibi alanlarda hizmet sunumunun kurumsal olarak çeşitlenmesi STK'ların refah devletindeki rolünü daha görünür ve daha stratejik hâle getirmiştir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde 1996 tarihli köklü refah reformu yasası nakit yardımlarında belirgin bir azalmaya yol açarken işgücü geliştirme programları gibi geniş bir hizmet yelpazesi sunan kâr amacı gütmeyen sosyal hizmet kuruluşlarına sağlanan fonlarda önemli artışlar meydana getirmiştir. Benzer biçimde Birleşik Krallık, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi birçok ülkede de hizmetlerin STK'lar ve özel sektör tarafından sunulduğu karma modellerin yaygınlaştığı gözlemlenmektedir. Bu eğilim refah devletinin kurumsal yapısında yaşanan değişimi olduğu kadar STK'ların sosyal politika uygulamasındaki konumunu da yeniden tanımlayan bir dönüşümü açığa çıkartmaktadır (Smith, 2011). Bu gelişmeler refah devletinin uygulama mantığında belirgin bir yön değişimini ortaya koymaktadır. Nakit transferine dayalı klasik modelden hizmet temelli ve çok aktörlü yapıya yönelim STK'ları destekleyici bir unsur olmaktan çıkarıp politika uygulamasının merkezî bileşenlerinden biri hâline getirmektedir. Böylelikle sosyal politika alanında kamu-sivil toplum ilişkisi daha esnek, sözleşmeye dayalı ve pratik odaklı bir mahiyet kazanmaktadır.

STK'lar günümüzde sosyal politikanın uygulanmasında ön saflarda yer alan aktörler hâline gelmiş olup özellikle derin ekonomik kriz dönemlerinde ve işsizlik oranlarının yüksek seyrettiği zamanlarda geniş toplum kesimleri için yaşam şanslarını etkileyen kritik bir rol üstlenmektedir (Tunalı & İnceiplik, 2020; Yılmaz, 2020). STK'lar devletin yükünü hafifletmekle kalmamakta aynı zamanda sosyal hizmetlere erişimde önemli boşlukları doldurarak yurttaşların temel refahının korunmasında belirleyici bir konumda bulunmaktadır (Arı, 2025). STK'lar devletin karşısında tam anlamıyla özerk bir alan olmaktan ziyade neoliberal kamu yönetimi reformlarının işlevsel bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir. STK'ların politika süreçlerine artan dâhiliyeti hem kamu hizmetlerinin maliyet-etkin biçimde yeniden düzenlenmesini hem de piyasa odaklı reformlara toplumsal meşruiyet kazandırılmasını kolaylaştıran bir yapı üretmiştir. Dolayısıyla STK'lar günümüz kamu yönetiminde hizmet sunumunu destekleyen, toplumsal katılımı genişleten ve reform süreçlerinin kabulünü güçlendiren kilit bir aktör olarak yeniden şekillenmiştir (Gümüş, 2018).

STK'ların büyüklüğünde ve üstlendiği rollerde gözlenen dönüşümün en önemli belirleyicilerinden biri birçok ülkede benimsenen Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) yaklaşımıdır. YKİ, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasını ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasında piyasa odaklı stratejilerin kullanılmasını ifade etmektedir (Ömürgönülşen, 1997; Ateş, 2002; Özer, 2005). Bu yönelim kamu hizmetlerinin etkililik, verimlilik ve duyarlılık düzeyini artırmayı amaçlamaktadır (Leblebici vd., 2001; Osborne, 2006). Bu çerçevede rekabetçi hizmet sözleşmeleri, kamu-özel ortaklıkları, hizmet

alıcıları için kupon sistemleri ve kullanıcı tercihiyle dayalı mekanizmalar gibi çeşitli araçlar kullanılmaktadır (Osborne vd., 2002). YKİ'nin kamu hizmetlerinde rekabet, performans ve piyasa odaklılık ilkeleri doğrultusunda STK'lar hem tamamlayıcı hizmet sağlayıcıları hem de yönetişimin işlevsel aktörleri hâline gelmiştir.

YKİ'ye geçiş STK'lar üzerinde yapısal ve işlevsel açıdan derin etkiler yaratmıştır. Birçok ülkede STK'lar toplum temelli bakım hizmetlerinden bağımlılık tedavisine ve yaşlılara yönelik evde bakım hizmetlerine kadar uzanan geniş bir yelpazede hayati kamu hizmetlerini sözleşme yoluyla üstlenmeye başlamıştır. Bu süreç aynı zamanda devletin kurumsal olarak yeniden yapılanmasıyla yakından ilişkilidir. Devletin rolündeki bu dönüşüm STK'ların kamu politikası süreçlerine daha fazla dâhil olmasını beraberinde getirmiştir (Babaoğlu, 2013). Bu katılım özellikle Birleşik Krallık'taki *National Council of Voluntary Organizations* (NCVO) ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki *Maryland Association of Nonprofits* gibi çok sayıda yerel örgütü temsil eden aracı kuruluşlar üzerinden gerçekleşmektedir (Nonprofit Conference Impact Report, 2024). Birleşik Krallık ve Avustralya gibi bazı ülkelerde devlet ile STK'lar arasındaki bu evrilen ilişki karşılıklı sorunların tartışılması ve çözümlenmesi için kurumsal bir çerçeve sunan resmî “mutabakat belgeleri” (*compacts*)'nin oluşturulmasına yol açmıştır (Plowden, 2003). Böylece STK'lar yalnızca hizmet sağlayıcı değil aynı zamanda kamu politikalarının şekillenmesinde doğrudan etkili bir ortak konumuna gelmiştir.

YKİ'nin vatandaş katılımı ve yönetime duyarlılık ilkelerine yaptığı vurgu hükümetlerin politika süreçlerinde yerel örgütler, etnik topluluklar ve hizmet sunumuna ilişkin alternatif yaklaşımların temsilini teşvik etmesine de zemin hazırlamıştır. Bu doğrultuda birçok ülkede yerel ya da belirli topluluklara yönelik uzmanlaşmış STK'ların sayısı belirgin biçimde artmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde bu tür kuruluşlar yurttaşlara aldıkları hizmetlerin yönetimine doğrudan katılma imkânı sunar hâle gelmiştir. Ayrıca yeni nesil STK'ların önemli bir bölümü göçmen topluluklar veya dezavantajlı gruplarla ilişkili olarak ortaya çıkmakta ve bir takım sağlık hizmetlerinin sunulması, bağımlılıkla mücadele stratejilerinin geliştirilmesi, uygun konut sağlanması, ekonomik kalkınma veya topluluk temelli bakım gibi alanlarda kamu kurumlarıyla yakın iş birliği içinde çalışarak kamu hizmetleri sunmaktadırlar (Smith, 2010). YKİ yaklaşımı kamusal hizmet üretimini salt devlet merkezli bir örgütlenme biçimi olmaktan uzaklaştırarak çok aktörlü ve iş birliğine dayalı bir yönetişim alanına doğru yeniden yapılandırmıştır. Böylelikle STK'ların artan rolü hizmet sunumunda esneklik ve yerel ihtiyaçlara intibak kapasitesini güçlendiren tamamlayıcı bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.

YKİ aynı zamanda kamu programlarının daha alt idari kademelere ve topluluk düzeyine devredilmesi (*devolution*) ile de yakından bağlantılıdır. Bu yetki devri süreci yerel topluluklara daha yakın

oldukları düşünülen STK'lara daha görünür ve merkezi roller kazandırmıştır. YKİ, genel olarak kamu yönetiminin performansını ve etkililiğini artırmayı hedefleyen daha geniş bir reform hareketinin parçası olarak görülmektedir. Bu çerçevede STK'ların daha fazla kullanılmasının Geleneksel Kamu Yönetimine (GKY) kıyasla daha yenilikçi ve etkili sonuçlar doğurduğu varsayılmaktadır (Kurun, 2017; Karıcı, 2008). Yetki devri ve yerelleşme süreçleri STK'ları hizmet sunumunun teknik aktörleri olmaktan çıkarmıştır. Nitekim artık STK'lar yönetsel performansın stratejik ortakları hâline getirdiğini göstermektedir. Zira YKİ'nin öngördüğü esneklik, rekabet ve sonuç odaklılık ilkelerinin yerel düzeyde kurumsal kapasiteyi yeniden şekillendirdiğine işaret etmektedir. Böylece STK'lar kamu hizmetlerinin etkinliğini artıran tamamlayıcı ama aynı zamanda yönetişimsel değeri yüksek aktörler olarak konumlanmaktadır.

Ülkeler arasında STK'ların konumu bakımından belirgin farklılıkların varlığını sürdürdüğü açıktır. Öncelikle çalışmanın önceki kısmında da değinildiği üzere Esping-Andersen'in tipolojisinin temel varsayımlarından birini oluşturan refah devleti (*welfare state*) rejiminin kurumsal mantığının refah devletinin gelişimi üzerinde güçlü ve kalıcı etkiler yarattığı, dolayısıyla STK'ların büyüklüğünü ve konumlanmasını şekillendirdiği belirtilmiştir. Kamu ve özel sektör arasındaki hizmet paylaşımı refah devletinin yönünü belirlemektedir. Kamu-özel sektör arasındaki hizmet ortaklığı yaklaşımının değişmesi ise finansman ve örgütsel dinamiklerde köklü reformları gerektirmektedir. YKİ ve sosyal politika alanındaki diğer reform yönelimlerinin yarattığı baskılara rağmen Danimarka ve İsveç gibi İskandinav ülkelerinde hizmet sağlayıcı STK'lar görece küçük ölçekli olmaya devam etmektedir (Henriksen & Bundesen, 2004). Buna karşılık Türkiye'de vergi muafiyeti bulunan ve bağış kabul edebilen STK'ların sayısı artış eğilimi içerisindedir. Ülkede insan ihtiyaçlarının her geçen gün çeşitlenmesi, ekonomik ve sosyal geri kalmışlık nedenlerinden dolayı refah devleti anlayışının tam manasıyla uygulanamamaktadır. Bu nedenle farklı alanlarda faaliyet üstlenen STK sayıları artmıştır (Ateş & Nohutçu, 2006). Bu durum refah devletinin kurumsal temellerinin ülkeler arasında STK'ların gelişiminde neden bu denli farklı sonuçlar ürettiğini göstermektedir.

İkinci olarak refah devleti rejimi tipolojisinin baskınlığı STK'ların sanat, spor, rekreasyon ya da sosyal kulüpler gibi diğer alanlardaki öneminin göz ardı edilmesine yol açmıştır. Örneğin İsveç'te sosyal refah alanında faaliyet gösteren STK'ların sayısı sınırlı olmakla birlikte nüfusun çok büyük bir bölümü STK'lara bağlı spor kulüplerinin faaliyetlerine aktif biçimde katılmaktadır (Norberg, 2011). Birleşik Krallık'ta ise son 25 yılda sanat ve kültür alanında filantropinin belirleyici bir güç olarak ortaya çıkmıştır (Plowden, 2003). Ayrıca, refah devleti kuramının baskın çerçevesi nedeniyle sendikalar çoğu zaman STK'ların bir parçası olarak değerlendirilmemektedir (Smith, 2011). Oysa

Norberg (2011)'de belirttiği gibi İsveç'te işçi sendikaları vatandaşların gönüllü katılımının en önemli biçimlerinden birini oluşturmaktadır.

Üçüncü olarak refah devleti rejimi tipolojisi Doğu ve Orta Avrupa, Rusya ve birçok gelişmekte olan ülkede kâr amacı gütmeyen sektörün değişen konumunu açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu ülkelerdeki otoriter ve yarı-otoriter rejimler geçmişte STK'ların önemli hizmetler sunmasını veya yurttaş çıkarlarını temsil etmesini uzun süre yasaklamıştır. Bu nedenle sektör çok zayıf bir kurumsal temelden gelişmeye başlamıştır. Ancak bu ülkelerde demokrasinin ortaya çıkışı STK'ların konumunda köklü ve hızlı dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşüm kısmen YKİ'nin etkisiyle kısmen de Avrupa ve Amerika'daki filantropi temelli kuruluşlar gibi dış finansman aktörlerinin desteğiyle hız kazanmıştır. Bununla birlikte pek çok ülke STK'lar için uygun bir yasal ve düzenleyici çerçeve oluşturma ve bu kuruluşların toplum içindeki rolünü tanımlayacak tatmin edici bir model geliştirme konusunda ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Örneğin Polonya kamu ile merkezi yönetim arasında yakın iş birliğine dayanan Almanya tarzı bir korporatist modeli mi, yoksa özel filantropiye daha fazla dayanan Birleşik Krallık modelini mi benimsemesi gerektiği konusunda tartışmalarını sürdürmektedir. Benzer şekilde Macaristan'da hükümet bir yandan etkinlik ve hesap verebilirlik hedeflerini gerçekleştirmeye çalışırken diğer yandan STK'ları ve geniş aktörleri politika sürecine daha fazla dâhil etme gerekliliği arasında denge kurmaya çalışmaktadır (Lagerspetz & Skovajsa, 2006; Bullain & Toftisova, 2005). Post-otoriter bağlamlarda sivil toplumun kurumsal inşasının doğrusal bir gelişim izlememektedir. Aksine siyasal rejim tipleri, dış finansman akışları ve yönetim kapasitesindeki dalgalanmalar tarafından belirlenen kırılmalı ve süreksiz bir seyir izlemektedir. Bu nedenle söz konusu ülkelerde STK-devlet ilişkisinin kurumsallaşması hem yapısal uyum süreçlerine hem de demokratikleşmenin derinleşme düzeyine sıkı biçimde bağlıdır.

Genel olarak bakıldığında YKİ ve diğer küresel yönetim eğilimlerinin yarattığı politika yakınsaması baskısına rağmen her ülkenin kurumsal mirası, STK'ların rolü ile devlet-STK ilişkilerinin niteliği üzerinde belirleyici etkiler yaratmayı sürdürmektedir. Daha somut bir ifadeyle devletin kurumsal yapısı ve sosyal hizmetlerin finansman sistemi STK'ların ortaya çıkması için erişilebilir fırsatları şekillendirmekte ve bu kuruluşların devletle kurdukları ilişkilerin sürekliliğini doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla devlet kurumlarının özel aktörlerin ve örgütlerin hedeflerini ve önceliklerini yönlendirdiğini öne sürmek mümkündür. Bu çerçevede STK'lar yalnızca devletin sağladığı teşvikler doğrultusunda değil aynı zamanda toplumdaki diğer kurumsal yapılardan gelen yönlendirmelerle de şekillenmektedir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020). STK büyüdükçe ortaya çıkan örgüt çeşitliliği devlet yetkililerinin politika uygulama tercihlerini de etkilemektedir. Böylece kamu hizmetlerinin sunumunda yeni kurumsal dengeler oluşmaktadır.

Bununla birlikte refah devletinin temel sütunları olarak kabul edilen piyasa, devlet, aile ve toplum arasındaki geleneksel ayrımlar günümüzde giderek bulanıklaşmakta ve iç içe geçmektedir (Goodin & Rein 2001). Bu nedenle Polonya, Birleşik Krallık, Avustralya, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde refah politikalarının uygulanışı bu sütunların karmaşık ve sürekli değişen etkileşimlerine dayalı geniş yelpazeli bir yapıya dönüşmektedir.

3.2. Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda Dönüşüm ve Sorunlar

Dünya genelinde STK'ların artan görünürlüğü ve etkisi hem hükümetler hem de STK'nın kendisi açısından benzer nitelikte bir dizi politika ve yönetim sorununu gündeme getirmiştir. İlk olarak 2008-2010 küresel ekonomik krizinin etkisi ülkeden ülkeye değişmekle birlikte hem kamu kaynakları hem de özel bağışçılar üzerinde derin sonuçlar yaratmıştır. Kriz, Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde ciddi bütçe kesintilerine yol açmıştır (Karaca, 2014; Fidan & Fırat, 2020). Bu durum birçok STK'nın hizmetlerini azaltmasını bazı durumlarda ise faaliyetlerini daraltmasını zorunlu kılmıştır. Vakıflar ve özel bağışçılardan gelen fonların azalması STK'ların karşı karşıya kaldığı mali baskıları daha da ağırlaştırmıştır. Özellikle Doğu ve Orta Avrupa'nın yeni demokrasilerinde vakıf desteklerinin geri çekilmesi sektörün üstündeki bu baskıları derinleştirmiştir (Teka & Magezi, 2008; Pennerstorfer vd., 2020; Open Society Foundations, 2017). İkinci olarak STK'lar giderek artan bir biçimde hesap verebilirlik ve performansın iyileştirilmesi yönünde taleplerle karşı karşıya kalmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Avustralya, Yeni Zelanda ve Almanya gibi birçok ülkede kamu kaynaklı fonlama mekanizmaları, sivil toplum kuruluşlarına yapılan ödemeleri belirli performans göstergelerine ve çıktılara bağlayan performans esaslı sözleşme modelleri aracılığıyla yürütülmektedir. Bu kapsamda özellikle bireylerin kalıcı istihdama yerleştirilmesi gibi ölçülebilir sonuçlar temel kriter olarak kullanılmaktadır (Nordin vd., 2024). Performans esaslı kamu fonlaması STK'ların hedef kitle tercihlerinden program tasarımlarına kadar teşvik yapılarını dönüştürmekte ve uyum baskısını artırmaktadır. Artan değerlendirme ve ölçüm odaklılık bir yandan STK'ların şeffaflık ve raporlama yükümlülüklerini ağırlaştırırken diğer yandan hesap verebilirlik baskıları ile mali kısıtlar, kuruluşları karmaşık iş birliklerine ve kimi zaman çelişkili ilişkilere yöneltmektedir.

Bununla birlikte performans sözleşmeleri ve birçok yerel toplulukta faaliyet gösteren çok sayıdaki STK hem fon kaynakları hem de hizmet alanlar için daha yoğun bir rekabet ortamını teşvik etmektedir. Performansa dayalı bu eğilim YKİ'nin bir başka uzantısı olarak ortaya çıkan hizmet kullanıcılarının tercihi ve duyarlılığa daha fazla önem verme yönündeki politika kaymasıyla daha da güçlenmektedir. Çocuk bakımı veya konut gibi alanlarda hizmet kuponlarının kullanılması bu değişimin bir yansıması olduğu gibi Amerika Birleşik Devletleri'nde Medicaid örneğinde görüldüğü

üzere ödemelerin doğrudan hizmet alıcısına bağlandığı sağlık sigortası sistemlerinin yaygınlaşması da aynı eğilimin bir göstergesidir. Bu tür politika araçları önceki sözleşme düzenlemelerinin aksine STK'lara sabit bir finansman sağlamadığı için yapısal olarak rekabetçi sonuçlar doğurmaktadır (Nunnenkamp & Öhler, 2012; Harrison & Thornton, 2022). Performans esaslı finansman ve kullanıcı tercihini önceleyen bu politika mimarisi STK'ları giderek daha rekabetçi ve piyasa-benzeri bir hizmet ortamına sürüklemektedir. Böylece YKİ'nin öngördüğü çıktı-merkezli yönetim mantığı STK alanında da kurumsal bir yeniden ölçeklenmeye yol açmaktadır.

For-profit (kâr amacı güden) kuruluşların pek çok hizmet alanında yükselişi çeşitli faktörlere dayanmaktadır: Toplum temelli bakım gibi hizmetlere yönelik artan talep birçok STK'nın sermaye yetersizliği nedeniyle artan talebi karşılayacak ölçekte büyüememesi veya büyümeyi tercih etmemesi ve özellikle evde bakım gibi rutin hizmetlerde büyük ölçekli kâr amacı güden kuruluşların küçük topluluk temelli örgütlere göre daha yüksek verimlilik sağlayabilmesi bu faktörler arasındadır. Rekabetin yoğunlaşması ise STK'lar üzerinde daha ticarileşmiş ve piyasa odaklı bir yaklaşım benimsemeleri yönünde ek baskılar yaratmaktadır. Artan rekabet ortamı daha önce büyük ölçüde STK'ların hâkim olduğu birçok hizmet alanına kâr amacı güden kuruluşların hızlı biçimde girmesiyle daha da pekişmiştir. Engelli ve yaşlılara yönelik toplum temelli bakım, hastaneler, ruh sağlığı hizmetleri ve madde bağımlılığı tedavisi gibi alanlar bu dönüşümün en belirgin şekilde hissedildiği sektörlerdir (Bode, 2011). Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde 1970'lerde evde bakım hizmetleri neredeyse tamamen STK'lar tarafından sağlanırken günümüzde bu alan büyük ölçüde kâr amacı güden kuruluşların hâkimiyetine geçmiştir. Benzer şekilde Almanya'da ticari hastaneler eski Doğu Almanya'daki kamu hastanelerinin büyük kısmını devralmıştır (Zimmer & Smith 2010). Avustralya'da ise son dönem hükümetleri kâr amacı güden hizmet sağlayıcıları tercih eden politikalar izlemiş ve bu durum STK'ların göreceli hizmet payının uzun vadede azalmasına yol açmıştır (Smith, 2011).

Değişen siyasal ve finansal koşullar gerek kamu kurumlarının gerekse STK yöneticilerinin müzakere, çatışma çözümü, kurumlar arası iş birliği, toplulukla etkileşim, açıklık, örgütsel gelişim ve ağ yönetimi gibi önceki dönemlerde sınırlı önem verilen yeni yönetsel yetkinliklere sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Karmaşık çok-aktörlü ağlara eklemlenen STK'ların sürdürülebilir ve etkili hizmet sunumu ise bu yönetim ağlarının işleyişi ve yönetimine ilişkin kapsamlı bilgi birikimini gerektirmektedir (Memiş, 2022; Swearingen, 2025). Diğer bir ifadeyle STK'ların giderek karmaşıklaşan yönetim ortamında klasik idari kapasitenin ötesine geçen beceriler geliştirmesinin artık bir tercih değil kurumsal bir zorunluluk hâline gelmektedir. Nitekim çok-aktörlü ağlara eklemlenen bu kuruluşların etkinliğini belirleyen temel unsur örgütsel esneklik ile stratejik öğrenme

süreçlerini bütünleştirebilmeleridir. Bu gerçeklik modern kamu yönetiminde STK'ların sadece hizmet uygulayıcısı değil aynı zamanda yönetim mimarisinin bilgi-yoğun bileşenleri olarak yeniden konumlandığını teyit etmektedir.

Hükümetler, STK'ların kurumsal kapasitelerini güçlendirmelerine doğrudan veya dolaylı biçimde destek sağlayarak önemli katkılar sunabilmektedir. Bu destek stratejik planlama süreçlerinin geliştirilmesi, iş planlarının hazırlanması ya da yönetim kurullarının işleyişinin iyileştirilmesi gibi temel alanlarda danışmanlık ve altyapı desteğini içerebilmektedir. Bu amaçla bazı ülkelerde STK'larla çalışmak üzere resmî birimler oluşturulmuştur. Birleşik Krallık'taki ilk başta Third Sector Office olarak kurulan ve daha sonra yeniden yapılandırılan *Civil Society Office*, Yeni Zelanda'daki *Office for the Community and Voluntary Sector*, Türkiye'de ise Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü bu tür kurumsal yapılanmalara örnektir. Yeni finansman ve düzenleme ortamının yarattığı belirsizliklerin yönetilebilmesi ve bu alanın şekillendirilmesine etkin biçimde katkı sağlanabilmesi STK'ların program tasarımlarını, örgütsel yapılanmalarını ve diğer aktörlerle kurdukları iş birliklerini daha yenilikçi, yaratıcı ve uyarlanabilir bir çerçevede yeniden ele almalarını gerektirmektedir. Bu tür bir dönüşüm, kuruluşların hem devletle ilişkilerindeki bağımlılık risklerini azaltmalarına hem de kamu hizmetlerinin finansmanı ve hesap verebilirliğine yönelik savunuculuk kapasitelerini güçlendirmelerine olanak sağlayacaktır.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Sivil toplum kuruluşları modern kamu yönetimi sistemlerinin geçirdiği dönüşümün hem nedeni hem de sonucu konumundadır. Çalışma kapsamında ele alınan literatür ve kuramsal çerçeve STK'ların yalnızca hizmet sunumunda tamamlayıcı bir aktör olmadığını buna ek olarak demokratik yönetim, insan sermayesi gelişimi ve toplumsal bütünleşme süreçlerinde giderek daha stratejik bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Refah devletinin yeniden ölçeklenmesi ve Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımının kurumsal mantığı STK'ların hem faaliyet alanlarını hem de devletle ilişkilerinin niteliğini dönüştürmüştür. Bu dönüşüm STK'ların sosyal politika uygulamalarının merkezinde konumlanmasına, performans odaklı finansman modellerine uyum sağlamak zorunda kalmasına ve hizmet sunumunda rekabetçi piyasa dinamikleriyle mücadele etmesine yol açmıştır. Çalışmanın bulguları STK'ların günümüzde üç temel ekseninde yeniden yapılandığını göstermektedir: (i) refah devletinin dönüşen kapasitesini tamamlayan hizmet sağlayıcılığı, (ii) katılımı ve çoğulculuğu güçlendiren demokratik aktörlük ve (iii) insan sermayesi, sağlık ve topluluk temelli kalkınma gibi alanlarda yenilikçi modeller üreten sosyal değer üreticiliği. Bu çok boyutlu rol STK'ların tarihsel olarak üstlendikleri fonksiyonların ötesine geçerek onları modern yönetim mimarisinin vazgeçilmez bir bileşeni hâline getirmiştir. Özellikle küresel yönetim alanında

STK'ların norm üretimi, savunuculuk ve uluslararası izleme ağları aracılığıyla devletler arası ilişkiler üzerinde dolaylı fakat etkili bir baskı mekanizması geliştirdiği görülmektedir. Bununla birlikte STK'ların artan görünürlüğü, hesap verebilirlik, performans, finansal sürdürülebilirlik ve politik bağımsızlık gibi alanlarda yeni gerilim hatları da yaratmaktadır.

Daha da önemlisi bu çalışmada STK'ların ülkesel ve rejimsel farklılıklar bağlamında homojen bir yapı sergilemediği anlaşılmaktadır. Refah devleti rejimleri tarihsel kurumsal gelişim, dinsel yapı ve finansman modelleri STK'ların gelişimini belirleyen temel dinamiklerdir. Liberal rejimlerde merkezi sosyal harcamaların sınırlı olması STK'ların genişlemesine zemin hazırlarken sosyal-demokratik modellerde güçlü kamu sektörü nedeniyle STK'ların hizmet sağlayıcı rolü doğal olarak sınırlı kalmıştır.

Bu çalışma ampirik genelleme üretmeyi amaçlayan bir tasarım yerine kuramsal açıklayıcılığı güçlendirmeyi hedefleyen yorumlayıcı bir literatür çözümlemesi olarak konumlanmakta ve farklı teorik yaklaşımlar arasında kavramsal bir köprü kurmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede toplumsal kökenler kuramının STK-devlet ilişkilerinin tarihsel ve yapısal boyutlarını açıklamada analitik katkı sunduğunu teyit etmektedir. Türkiye bağlamında ise STK'ların kurumsal kapasite ve sürdürülebilirlik açısından çeşitli sınırlılıklarına rağmen toplumsal katılım ve demokratikleşme süreçlerinin gelişimini destekleyici bir işlev görmüştür.

Sivil toplum kuruluşlarının çağdaş kamu yönetimindeki konumu tekil olarak refah devletinin geri çekilmesine bağlı bir hizmet devri süreciyle açıklanamamaktadır. Aksine refah rejimleri, YKİ reformları ve yönetim paradigmasının kesişiminde şekillenen çok katmanlı bir kurumsal dönüşümü yansıtmaktadır. Çalışma kapsamında yapılan kuramsal analizler doğrultusunda STK'ların günümüzde gerek tamamlayıcı hizmetlerin sağlayıcıları olmaları gerek demokratik temsil kapasitesi üreten, sosyal değer oluşturan ve kamu politikalarının uygulanmasında aracılık eden stratejik aktörler hâline geldiği ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda çalışma literatürde çoğu zaman ayrı ele alınan teorik hatları ortak bir analitik çerçevede buluşturarak STK-devlet ilişkilerini yeniden düşünmeye davet etmekte ve modern kamu yönetimi tartışmalarına bütüncül bir kuramsal katkı sunmaktadır.

Ezcümle STK'ların dönüşen rolü yalnızca kurumsal veya yönetsel bir uyum süreci olarak değerlendirilememektedir. Bilakis, modern kamu yönetiminin temel ilkeleri, demokratik temsil mekanizmaları ve sosyal politika araçlarıyla doğrudan ilişkili heterojen bir değişimin parçasıdır. Bu bağlamda STK'ların gelecekteki rolü devletin sosyal politika alanındaki konumunu nasıl yeniden tanımlayacağı, piyasa aktörlerinin refah hizmetlerindeki ağırlığının nasıl şekilleneceği ve toplumun katılımcı taleplerinin ne yönde evrileceği gibi makro düzeydeki gelişmelerden doğrudan etkileneyecektir. Bu çalışma STK'ların hem ulusal hem de küresel ölçekte artan önemine dikkat çekerek

kamu yönetimi literatürüne kuramsal ve analitik bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. STK'ların gelecekteki konumunun daha iyi anlaşılabilmesi için yapısal dönüşümleri bütüncül biçimde analiz eden karşılaştırmalı ve çok düzlemli araştırmalara ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Kaynakça

- Abiddin, N. Z., Ibrahim, I., & Abdul Aziz, S. A. (2022). Non-governmental organisations (NGOs) and their part towards sustainable community development. *Sustainability*, 14, <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/8/4386>
- Akçakaya, M., & Aksakaloğlu, Y. (2017). Kamu hizmeti kapsamında yeni kamu yönetiminin vatandaşlık anlayışı. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 42-71.
- Alber, J. (1995). A framework for the comparative study of social services, *Journal of European Social Policy*, 5(2), 131-149.
- Anheier, H. K., & Salamon, L. M. (2006). The nonprofit sector in comparative perspective. Walter W. Powell and Richard Steinberg (Eds.). *The nonprofit sector. A research handbook*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Arı, F. (2025). Kamu Yararı statüsündeki derneklerin sosyal hizmetteki tamamlayıcı rolü. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 60(3), 2170-2185.
- Assel, K., & Sagadiyevna, A. A. (2022). Improving the effectiveness of non-governmental organizations. *Proceedings of the 5th international scientific and practical conference international scientific discussion: Problems, tasks and prospect*. September 19-20, Brighton, Great Britain, 35-42.
- Aslan, S., & Alkış, M. (2013). Küresel sivil topluma kavramsal bir bakış. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(18), 300-310.
- Ateş, H. (2002). Kamu örgütlerine yönelik yönetsel bilgi ve siyasa aktarımı: Eleştirel bir inceleme. *I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27(Ekim), 7-26.
- Ateş, H., & Nohutçu, A. (2006). Kamu hizmeti sunumunda gönüllü kuruluşlar ve devlet. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 244-276.
- Babacan, A. (2018). The new form of the public-civil society relations and the welfare state: Sultanbeyli example. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(4), 524-542.

- Babaoğlu, C. (2013). Kamu politikaları sürecinde sivil toplum kuruluşlarının rolü. Mete Yıldız ve Mehmet Zahid Sobacı (Ed.) *Kamu politikaları: Kuram ve uygulama*. (ss. 174-196). Ankara: Adres Yayınları.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Banks, N., & Hulme, D. (2012). *The role of NGOs and civil society in development and poverty reduction*, University of Manchester, Brooks World Poverty Institute.
- Bloodgood, E., & Tremblay-Boire, J. (2017). Does government funding depoliticize non-governmental organizations? Examining evidence from Europe. *European Political Science Review*, 9(3), 401-424.
- Bode, I. (2011). Creeping marketization and post-corporatist governance: The transformation of state-nonprofit relations in Continental Europe. Susan D. Phillips and Steven Rathgeb Smith (Eds.) *Governance and regulation in the third sector*. (ss. 115-141). London: Routledge.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Bruder, I. M. (2025). From mission drift to practice drift: theorizing drift processes in social enterprises and beyond. *Organization Studies*, 46(3), 385-407.
- Bullain, N., & Toftisova, R. (2005). A comparative analysis of European policies and practices of NGO-government cooperation. *The International Journal of Not-for-Profit Law*, 7(4), Erişim Adresi <https://www.icnl.org/resources/research/ijnl/a-comparative-analysis-of-european-policies-and-practices-of-ngo-government-cooperation-2>
- Clark, A. M. (1995). Non-governmental organizations and their influence on international society. *Journal of International Affairs*, 48(2), 507-525.
- Clayton, A., Oakley, P., & Taylor, J. (2000). *Civil society organizations and service provision*. United Nations Research Institute for Social Development.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi*. (Çev. Ed. Halil Ekşi). İstanbul, Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi.
- Çaha, Ö. (2000). *Aşkın devletten sivil topluma*. İstanbul: Gendaş Yayınları.

- Çelik, F., & Batmaz, N. Y. (2023). Türkiye’de göç yönetiminde sivil toplum kuruluşlarının rolü. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(29), 218-230.
- Denzin, N. K. (2012). Triangulation 2.0. *Journal of Mixed Methods Research*, 6(2), 80-88.
- Ebrahimi, P., Rajabi, M., & Aryankhesa, A. (2024). The importance of nongovernmental organizations in patient and community education. *International Journal of Community Based*, 12(4), 289-291.
- Edwards, M. (1997). Organizational learning in non-governmental organizations: What have we learned? *Public Administration and Development*, 17, 235-250.
- Edwards, M. (2020). *Civil society*. (4th ed.) Cambridge, UK: Polity Press.
- Erdem, T. (1997). Sivil topluma kavramsal bir bakış. *Bilig*, 6(Yaz), 207-214.
- Erdoğan, M. (1998). Sivil toplum: Bir kavramın anatomisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 10-11(Bahar), 5-21.
- Eser, H. B., Memişoğlu, D., & Özdamar, G. (2011). Sosyal siyasetin üretilmesi sürecinde refah devletinden neo-liberal devlete geçiş: Devletin kamu hizmeti sunma işlevinin değişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 201-217.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- European Training Foundation. (2024). *The role of civil society organisations in human capital development and lifelong learning*. ETF Thematic Paper.
- Fehrenbach, H., Walk, M., & Greenspan, I. (2024). Organizational change in nonprofit organizations. *Voluntas*, 35, 1041-1045.
- Fidan, A., & Fırat, E. (2020). 2008 Küresel finans krizinin gelişmekte olan ülke ekonomilerine etkisi: BRIC ülkeleri-Türkiye karşılaştırması, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 20(39), 85-100.
- Flick, U. (2018). *An introduction to qualitative research* (6th ed.). Sage Publications.
- Fung, A. (2006). Varieties of participation in complex governance. *Public Administration Review*, December (Special Issue), 66-75.
- Goodin, R. E., & Rein, M. (2001). Regimes on pillars: Alternative welfare state logics and dynamics. *Public Administration*, 79(4), 769-801.
- Güler, B. A. (2003). Yönetişim: Tüm iktidar sermayeye. *Praksis*, 9, 93-116.

- Gümü, İ. (2018). Tarihsel perspektifte refah devleti: Doğuş, yükseliş ve yeniden yapılanma süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(1), 33-66.
- Hadenius, A., & Ugglä, F. (1996). Making civil society work, promoting democratic development: What can states and donors do? *World Development*, 24(10), 1621-1639.
- Harangozo, G., & Zilahy, G. (2015). Cooperation between business and non-governmental organizations to promote sustainable development. *Journal of Cleaner Production*, 89, 18-31.
- Harrison, T., & Thornton, J. (2022). Further evidence on competition in nonprofit donor markets. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 51(4), 713-735.
- Heller, P. (2013). *Challenges and opportunities: Civil society in a globalizing world* (UNDP human development report office occasional paper 2013/06). United Nations Development Programme.
- Henriksen, L. S., & Bundesen, P. (2004). The moving frontier in Denmark: Voluntary state relationships since 1850. *Journal of Social Policy*, 33(4), 605-625.
- Karaca, C. (2014). Uygulanan para ve maliye politikaları açısından geçmiş krizler ve 2008 küresel ekonomik krizin karşılaştırmalı analizi, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 263-286.
- Karaman, N. (2025). Erken yaşlılık döneminde yoksulluk, sağlık harcamaları ve istihdam arasındaki ilişki: Sosyal demokrat refah rejimi ülkeleri üzerine bir analiz. *Politik Ekonomik Kuram*, 9(4), 1542-1557.
- Karcı, Ş. M. (2008). Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının temel değerleri üzerine bir inceleme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 16, 40-64.
- Kashaka, N. D. (2025). Exploring the role of nonprofits in community development. *Research Invention Journal of Research in Education*, 5(1), 1-7.
- Kurun, İ. (2017). Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının kamu hizmetlerine etkisi: Belediyeler örneği. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 8(16), 85-106.
- Lagerspetz., M., & Skovajsa, M. (2006). Non-profit foundations in four countries of central and Eastern Europe. *Polish Sociological Review*, 2(154), 187-208.

- Leblebici, D. N., Ömürgönülşen, U., & Aydın, M. D. (2001). Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımında önemli bir araç: Toplam Kalite Yönetimi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 123-135.
- Lewis, D. (2014). *Non-governmental organizations, management and development* (3rd ed.). Routledge.
- Lipsky, M., & Smith, S. R. (1990). Nonprofit organizations, government, and the welfare state. *Political Science Quarterly*, 104(4), 625-648.
- Maier, F., Meyer, M., & Steinbereithner, M. (2016). Nonprofit organizations becoming business-like: a systematic review. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 45(1), 64-86.
- Maier, F., Meyer, M., Burkart, C., & Terzieva, B. (2025). Societal roles of nonprofit organizations: Parsonian echoes and luhmannian reframing of the organization-society interface. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 54(2), 327-349.
- Matei, A., & Apostu, D. C. (2014). The relationship between the state and the non-governmental organizations. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 143, 847-851.
- Memiş, L. (2022). Ağ yönetişi: Kent yönetimi bağlamında teorik bir inceleme. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 249-267.
- Mustchin, S., Johnson, M., & Lopez-Andreu, M. (2023). Civil society organisations in and against the state: Advice, advocacy and activism on the margins of the labour market. *Industrial Relations Journal*, 54(1), 117-131.
- Nonprofit Conference Impact Report (2024). Erişim Adresi <https://www.marylandcomptroller.gov/content/dam/mdcomp/md/reports/research/nonprofit-impact.pdf>
- Norberg, J. R. (2011). A brief history of the swedish sports movement: From the 19th century to the present. *Nordic Historical Review*, 3(13), 47-68.
- Nordin, N., Khatibi, A., & Azam, S.M.F. (2024). Nonprofit capacity and social performance: Mapping the field and future directions. *Management Review Quarterly*, 74, 171-225.
- Nunnenkamp, P., ve Öhler, H. (2012). Funding, competition and the efficiency of NGOs: An empirical analysis of non-charitable expenditure of US NGOs engaged in foreign aid. *Kyklos*, 1, 81-110.
- Open Society Foundations (2017). *Three case studies of global fund withdrawal in South Eastern Europe*, Open Society Foundations, USA.

- Osborne, S. P. (2006). The new public governance?" *Public Management Review*, 8(3), 377-387.
- Osborne, S. P. (2020). *Public service logic creating value for public service users, citizens, and society through public service delivery*. New York: Routledge.
- Osborne, S. P., McLaughlin, K., & Ferlie, E. (eds.) (2002). *New public management: Current trends and future prospects*. London: Routledge.
- Ömürgönülşen, U. (1997). The emergence of a new approach to the public sector: The new public management. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52(1), 517-565.
- Özer, M. A. (2005). Günümüzün yükselen değeri: Yeni kamu yönetimi. *Sayıştay Dergisi*, 59, 3-46.
- Özdemir, S., Başel, H., & Şenocak, H. (2009). Sivil toplum kuruluşları (STK)'nın artan önemi ve Üsküdar'da faaliyet gösteren bazı STK'lar üzerine bir araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 56, 151-234.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4th ed.). Sage Publications.
- Pennerstorfer, A., Reitzinger, S., & Schnider, U. (2020). The scarring effect of the 2008 economic crisis: Growth and growth decline in Austria's nonprofit social services sector, *Voluntas*, 31, 1173-1187.
- Piotrowicz, M., & Cianciara, D. (2013). The role of non-governmental organizations in the social and the health system. *Przegl Epidemiol*, 67(1), 69-74.
- Plowden, W. (2003). The compact: Attempts to regulate relationships between government and the voluntary sector in England. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 32(3), 415-432.
- Powell, M., & Barrientos, A. (2004). Welfare regimes and the welfare mix. *European Journal of Political Research*, 43, 83-105.
- Røiseland, A., Sørensen, E., & Torfing, J. (2024). What to do when co-creation clashes with old public governance paradigms? Asbjørn Røiseland, Eva Sørensen & Jacob Torfing (Ed) *Advancing co-creation in local governance*. (ss. 1-14). Elgar Online. <https://doi.org/10.4337/9781802202236.00008>
- Salamon, L. M., & Anheier, H. K. (1998). Social origins of civil society: Explaining the nonprofit Sector Cross-Nationally. *Voluntas*, 9(3), 213-248.
- Smith, S. R. (2010). Nonprofits and public administration: Reconciling performance management and citizen engagement. *The American Review of Public Administration*, 40(2), 129-152.

- Smith, S. R. (2011). The nonprofit sector. Michael Edwards (Ed) *The Oxford handbook of civil society*. (ss. 29-41). New York: Oxford University Press.
- Sternberg, E. (2010). NGOs vs civil society: Reflections on the illiberal, the illegitimat and the unaccountable. *Economic Affairs*, 30(3), 22-28.
- Swearingner, H. (2025). Sivil toplum kuruluşlarının yönetim stratejileri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 41-60.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020). STK üyelerinin STK yönetimine katılması rehberi. Erişim Adresi <https://aile.gov.tr/media/100135/stk-uyelerinin-stk-yonetimine-katilmasi-rehberi.pdf>
- Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 387-401.
- Teegen, H., Doh, J. P., & Vachani, S. (2004). The importance of nongovernmental organizations (NGOs) in global governance and value creation: An international business research agenda. *Journal of International Business Studies*, 1-21.
- Teka, Z., & Magezi, V. (2008). *Global financial crisis and donor funding implications: Should NGO beneficiaries be concerned?*. AIDs Foundation of South Africa,
- Tunalı, H., & İnceplik, G. K. (2020). Kâr amacı gütmeyen sektörün ekonomik büyüme ile ilişkisi: Türkiye örneği üzerine yapısal kırılma ve nedensellik analizi. *İstanbul İktisat Dergisi*, 70(2), 359-382.
- Van Hove, B. U., & Akgüngör, S. (2022). Sivil toplum kuruluşları ve insan hakları: Bir Literatür incelemesi. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 11-30.
- Wæraas, A., Sirris, S., & Hellevik, Ø. (2024). The added value of civil society organizations in the provision of welfare state services. *Voluntas*, 35, 758-767.
- Werker, E., & Ahmed, F. Z. (2008). What do nongovernmental organizations do?. *Journal of Economic Perspectives*, 22(2), 73-92.
- Yılmaz, Y. (2020). Türkiye’de vakıfların, kâr amacı gütmeyen sosyal politika işlevleri: “Sosyal millet” anlayışı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 78, 283-331.
- Zabcı, F. Ç. (2015). Dünya Bankası’nın küresel pazar için yeni stratejisi: Yönetişim. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3), 151-179.

Zimmer, A., & Smith, S.R. (2010). *At the eve of convergence: Social services in the U.S. and Germany?*” Report 42. Washington, D.C.: American Institute for Contemporary German Studies.

Extended Summary

Aim

The primary purpose of this study is to theoretically examine the evolving role of civil society organizations (NGOs) within the broader transformation of the welfare state, the rise of New Public Management (NPM), and contemporary public administration paradigms. Over the past four decades, shifting state-market-society relations, the retrenchment of welfare provisions, and the diffusion of market-oriented governance models have fundamentally reshaped the institutional position, operational logic, and socio-political functions of NGOs. Against this backdrop, the study seeks to analyze the institutional, managerial, and societal dynamics that configure the changing roles of NGOs, particularly their increasing prominence as complementary service providers, democratic governance actors, and generators of social value in areas such as human capital development and community-based welfare.

The study aims to provide a comprehensive conceptual assessment of how welfare regime typologies, historical-institutional legacies, religious structures, and financing patterns shape cross-national variation in NGOs development and state-NGOs relations. Esping-Andersen’s welfare state typology and Salamon and Anheier’s social origins theory form the central analytical pillars through which these variations are examined. Furthermore, the study investigates how NPM-inspired reforms—including performance-based contracting, decentralization, user-choice mechanisms, and multi-actor governance networks—have accelerated the professionalization, managerial transformation, and strategic repositioning of NGOs.

Methodologically, the study employs a qualitative design based on document analysis to synthesize national and international literature, comparative welfare models, and empirical studies on NGO governance. Through this integrative framework, the study aims to contribute to public administration scholarship by offering a theoretically grounded and institutionally informed explanation of the multi-dimensional roles NGOs assume in modern governance architectures.

Method

This study was designed as a qualitative inquiry aimed at examining the theoretical foundations of the roles assumed by civil society organizations (NGOs) within the broader context of welfare state transformation, New Public Management (NPM) reforms, and contemporary governance approaches. The research employed document analysis, a method that enables the systematic, holistic, and critical

examination of written materials and is widely used in conceptual and theory-building studies. In line with this purpose, the study synthesized national and international scholarly publications, comparative welfare state analyses, governance reports, and recent theoretical works on NGOs.

The conceptual framework was structured around welfare regime classifications, social origins perspectives, and public administration theories that illuminate cross-national differences in NGO development, service provision, and state-society relations. Additional literature on welfare state transformation and governance reforms was incorporated to provide a comprehensive understanding of the contemporary positioning of NGOs.

During the document analysis process, selected materials were examined through thematic and content-focused strategies. Key concepts, institutional dynamics, and analytical categories were identified and integrated into a coherent explanatory framework. Both global perspectives and studies specific to the national context were evaluated to ensure a balanced interpretation.

To enhance methodological rigor, multiple document types were reviewed to ensure diversity of evidence, and the analytic process was conducted transparently to strengthen the study's traceability. While the reliance on secondary sources represents the main limitation of the research, the breadth of existing literature allowed for a comprehensive theoretical assessment. Overall, this methodological approach provides a suitable basis for understanding how NGOs are being repositioned within evolving welfare states and governance systems.

Findings

The findings of this study reveal that NGOs have undergone a significant transformation in both their functional scope and institutional positioning within contemporary governance architectures. The restructuring of the welfare state, the spread of market-oriented reforms, and the rise of governance-based approaches have collectively reshaped the roles NGOs perform across social policy domains. The analysis demonstrates that NGOs have increasingly evolved into multidimensional actors that operate simultaneously as complementary service providers, democratic governance agents, and producers of social value.

First, NGOs now play an essential role in filling gaps created by the retrenchment and restructuring of welfare systems. Their involvement in areas such as social assistance, community-based care, human capital development, and lifelong learning demonstrates their growing contribution to service provision, often in partnership with public agencies.

Second, NGOs have strengthened their position as democratic actors by enhancing participation, pluralism, and societal engagement. Through advocacy, monitoring, public awareness efforts, and community mobilization, they contribute to building a more deliberative and participatory

governance environment. Their presence also reinforces accountability mechanisms and supports citizen-state interaction.

Third, the findings show that NGOs increasingly function as social value creators through innovative practices, capacity-building initiatives, and community empowerment strategies. Their flexible structures and proximity to local needs enable them to generate context-sensitive solutions that public institutions or market actors may overlook.

Overall, the findings suggest that NGOs are no longer peripheral or purely auxiliary entities; rather, they have become central actors within modern welfare and governance regimes. Their expanded roles reflect broader structural shifts in the state-society relationship and highlight their strategic importance in shaping contemporary public administration.

Conclusion

The study concludes that NGOs have become integral actors within contemporary welfare and governance systems, reflecting both the causes and consequences of state transformation. The restructuring of the welfare state, coupled with the managerial logic of New Public Management (NPM), has expanded the functional responsibilities of NGOs while simultaneously redefining their institutional boundaries. As the findings demonstrate, NGOs now operate across three principal dimensions: complementary service provision, democratic participation, and social value creation. This multidimensional role illustrates their increasing strategic relevance in addressing societal needs, enhancing pluralism, and supporting human capital development.

Moreover, the study highlights that the evolution of NGOs is neither uniform nor linear. Welfare regime characteristics, historical institutional trajectories, religious structures, and financing models continue to shape significant cross-national differences in the scale, capacity, and influence of NGOs. In contexts such as Türkiye, despite persistent limitations in institutional capacity and sustainability, NGOs remain important contributors to democratic engagement and social policy implementation.

Overall, the findings suggest that the future role of NGOs will be closely linked to broader transformations in state responsibility, market dynamics, and societal expectations. Understanding these shifts requires further comparative and multi-level research to capture the complex and evolving nature of state-civil society relations.